

Maja Sofie Hånes

Håret til Mamma i en litterær samtale

Håret til Mamma in a literary conversation

Bacheloroppgave i LGU13002 Pedagogikk og elevkunnskap 4

Veileder: Ola Harstad

Mai 2019

Sammendrag

Å arbeide med litteratur som tar opp vanskelige tema er viktig for barns utvikling. I denne oppgaven utfører jeg en litterær analyse av boka *Håret til Mamma* av Gro Dahle og Svein Nyhus, og ser på muligheter og utfordringer den vil kunne by på i en litterær samtale med elever. Oppgaven har derfor problemstillingen: *Hvordan kan Håret til Mamma fungere som utgangspunkt for en litterær samtale om psykisk sykdom?* Ved å ta i bruk teori om blant annet litterære samtale og analyseverktøy ser jeg gjennom oppgaven på hvordan boka utfordrer leseren til refleksjon og hvordan disse refleksjonene kan brukes i en litterær samtale.

Gjennom oppgaven ser jeg på flere punkter som argumenterer for at boka vil fungere bra som utgangspunkt for en litterær samtale om psykisk sykdom. Boka byr på muligheter som åpner for refleksjon og tar opp et viktig tema som er viktig at barn får kunnskaper om. Boka byr også på utfordringer, men gjennom oppgaven ser jeg også at disse utfordringene kan skiftes om til å bli muligheter. Disse mulighetene for refleksjon vil kunne hjelpe leseren å få nye perspektiver og leseerfaringer.

Summary

Working with literature that addresses difficult topics is important for children's development. In this study I do a literary analysis of the book *Håret til Mamma* by Gro Dahle and Svein Nyhus, and look at the opportunities and challenges it will be able to offer in a literary conversation with children. Therefore, this study is based on the issue: *How does the book Håret til Mamma work as a starting point for a literary conversation about mental illness?* By using theory on, among other things, literary conversation and analysis tools, I look into how the book challenges the reader to reflection and how these reflections can be used in a literary conversation.

Through this study I see several points that argue that the book will work well as a starting point for a literary conversation about mental illness. The book offers opportunities that allow reflection and address an important topic that is essential for children to gain knowledge. The book also has challenges, but throughout the study I see that these challenges can be changed into opportunities. These opportunities that opens for reflection will help the reader get new perspectives and reader experiences.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Summary	2
1.0 Innledning	4
1.1 Bakgrunn	4
1.2 Problemstilling	5
1.3 <i>Håret til Mamma</i>	5
2.0 Teori og metode	6
2.1 Den litterære samtalen	6
2.2 Barne- og ungdomslitteratur	7
2.3 Kategorisering av bildebøker	7
2.3.1 Kategorisering av <i>Håret til Mamma</i>	8
2.4 Barneperspektivet	9
2.5 Det poetiske bildespråket	10
2.6 Leseren som tolker	11
3.0 Analyse	13
3.1 Metaforer - Håret og mannen	13
3.2 Barnets perspektiv	17
3.3 Barnet som tolker	20
4.0 <i>Håret til Mamma</i> i en litterær samtale	21
4.1 Bokas muligheter	22
4.2 Bokas utfordringer	23
5.0 Oppsummering	25
6.0 Referanseliste:	26

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn

Utgangspunktet for denne oppgaven er ønsket om å arbeide med litteratur som tar opp vanskelige og tabubelagte tema, som psykisk sykdom hos foreldre. Som lærer vil man oppleve elever med ulike bakgrunner og ulike forutsetninger. Det er et høyst relevant tema for alle som skal arbeide med barn. Det at lærere har kunnskap om temaet er viktig, da man som lærer kan være den viktigste kontakten for barn i vanskelige perioder. Barn med psykisk syke foreldre kan fort bli pårørende for sine egne foreldre. Disse barna kan mangle oppfølging og støtte hjemmefra, som kan gjøre det vanskelig å «være et barn». I de siste årene har det kommet mer og mer litteratur for barn som tar opp ulike vanskelige tema, og jeg synes det er interessant hvordan litteraturen kan være til hjelp for barna gjennom samtaler. Jeg ønsker derfor å fordype meg i en bildebok som tar opp et slikt tema, og hvordan man som lærer kan trekke fram et vanskelig tema i en litterær samtale med elever.

Jeg tenker at bildeboken er fin for å undersøke et slikt felt nærmere. Som regel blir bildeboken koblet til barnelitteratur, men til tider også til en voksen leser. Bildeboken består av verbaltekst og illustrasjoner, hvor de to kan gi uttrykk for samme informasjon eller utvide hverandres meninger. Dette gjør at det skapes en spenning mellom de to, som kan danne grunnlaget for en kompleks og motstridende bildebok (Birkeland & Mjør, 2015, s. 69). Litteraturen bør gi leseren en mulighet for utvikling og utfordringer, slik at leseren kan føle at litteraturen henvender seg til dem. Her kommer derfor begrepet barneperspektiv inn. For at den barnlige leseren skal kunne føle at litteraturen henvender seg til den kan et viktig punkt være at forfatteren setter barneleseren i fokus ved å f.eks. fortelle fra et barns perspektiv. Selv om det også finnes vellykket barnelitteratur skrevet av voksne, fra et voksenperspektiv, er det viktig å tenke på barnet som leser som et tenkende og reflekterende menneske.

For å besvare oppgaven min har jeg valgt å ta utgangspunkt i en bildebok, *Håret til Mamma* av Gro Dahle og Svein Nyhus. Gro Dahle er en kjent forfatter innenfor barnelitteraturen, og flere av hennes bøker er kjente for å ta opp vanskelige temaer som blant annet omsorgssvikt og psykisk sykdom hos foreldre.

1.2 Problemstilling

I møte med boka *Håret til Mamma* ble jeg først grepet av to ting. Den første var hvordan boka tar opp et vanskelig og sårt tema, nemlig psykisk syke foreldre. Det andre er hvordan barnets perspektiv kommer fram. Dette er et tema jeg vil påstå det er viktig å snakke med barn om, og jeg har derfor valgt følgende problemstilling for oppgaven: *Hvordan kan Håret til Mamma fungere som utgangspunkt for en litterær samtale om psykisk sykdom?*

På bakgrunn av dette skal jeg i denne oppgaven gjennomføre en analyse av boka hvor jeg har hovedfokus på metaforer/symbolikk og perspektiv. Jeg velger å fokusere disse punktene fordi jeg synes det er veldig interessant hvordan barneperspektivet kommer fram og hva slags konsekvenser det har for temaet. Jeg har også valgt metaforer/symbolikk da dette er noe som står veldig sentralt i hvordan man som leser tolker boka og dens tema. Jeg vil også gå kort innom kategorisering av bildeboka, da jeg mener forholdet mellom tekst og bilde står sentralt med tanke på temaet i boka. Kategoriseringen av selve boka har jeg valgt å legge i teoridelen da jeg mener det ikke er like relevant i analysedelen for å besvare problemstillingen. Jeg vil etterhvert koble funn i analysen opp mot en litterær samtale, da jeg som nevnt tidligere mener en litterær samtale er en gylden mulighet for å snakke om vanskelige tema som tas opp i litteraturen. Med utgangspunkt i dette kommer jeg til å drøfte muligheter og utfordringer man som lærer vil kunne møte på i en litterær samtale om boka.

1.3 *Håret til Mamma*

Håret til Mamma er en fortelling om Emma og hennes Mamma. Mamma vender seg bort fra verden, som følge av psykisk sykdom. Mamma orker ikke å gjøre noen ting. Hun går ikke i butikken, hun lager ikke mat og hun er ikke der for Emma slik som en mor burde være. Det virker som forfatteren bruker håret til Mamma som en metafor for Mammas følelsesliv, hvor håret blir noe skremmende for Emma. Emma forsøker å temme håret, men å hjelpe Mamma å bli frisk er ikke noe Emma klarer alene. Inne i Mammas hår møter Emma en mann med en rake som også forsøker å hjelpe Mamma. Han hjelper Emma ut av håret, slik at Emma kan være trygg til Mamma blir frisk. Boka ender med en god dag, uten floker og knuter i håret til Mamma.

Boka ble tatt i mot med begeistring av norske anmeldere. Cathrine Kröger (2007) skriver i Dagbladet at boka er «den optimale barnebok», og at forfatteren og illustratøren ufarliggjør et

vanskelig tema. Hun skriver videre at boka kombinerer lekenhet, absurditet, humor og dypt alvor uten at det blir påtrengende pedagogisk.

2.0 Teori og metode

Valg av teori i oppgaven er basert på hva som er relevant for å besvare problemstillingen min. På bakgrunn av dette har jeg valgt å ta utgangspunkt i både teori om litterære samtaler og om analyse av bøker. Med tanke på at analysen er en stor del av oppgaven min vil også teoridelen være metoddelen min, da det er analysemetodene som vil være sentrale i hvordan jeg besvarer problemstillingen.

2.1 Den litterære samtalen

Å snakke om litteraturen er noe man har gjort i skolesammenheng over lengre tid, og Hennig (2010, s. 174) referer til denne tilnærmingen for undervisning som *Den litterære samtalen*. Velger man å bruke denne tilnærmingen i sin egen undervisning er det viktig å tenke på hva det litteraturdidaktiske formålet med samtalen er. I mitt tilfelle vil dette formålet være å gi elevene en bedre forståelse av psykisk sykdom og hvordan det kan påvirke pårørende.

Et klasserom byr på unike muligheter når det kommer til litterære samtaler. I klasserommet utveksles det erfaringer om det man har lest, og man tenker sammen om erfaringen og hva det muligens kan bety (Henning, 2010, s. 175). Ut fra dette tenker jeg at klasserommet kan bli sett på som en ressurs som er i stand til å innta flere ulike perspektiver, og at lesingen kan bli en felles opplevelse. En slik samtale baserer seg på genuine bidrag fra elevene, og for å oppnå slike må læreren stille det Hennig (2010, s. 176) beskriver som autentiske spørsmål. Dette vil si spørsmål hvor læreren ikke sitter med et fasitsvar, og at det kommer tydelig fram at man virkelig ønsker å få en innsikt i elevenes faktiske respons på litteraturen. Spørsmålene må med andre ord være åpne, gi rom for tolkning og gi elevene muligheten til å utforske mulige perspektiver.

Det er særlig viktig å ha gode samtaler om litteratur i tidlig alder, da dette viser for barnet hvordan man kan skape en mening. Samtaler om litteratur er ikke isolerte hendelser rettet mot isolerte kunnskapsmål, men hendelser som er innkapslet i en større diskurs. Gjennom samtalene skaper man en forbindelseslinje mellom den individuelle eleven og et større kulturelt univers (Henning, 2010, s. 175–176). Dette støttes også i kompetansemålene der det hevdes at elevene blant annet skal kunne presentere egne tolkninger av personer, handling og

tema i et variert utvalg av barne- og ungdomslitteratur på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samisk (Utdanningsdirektoratet, 2013, s. 8), noe den litterære samtalen vil kunne hjelpe til å oppnå.

2.2 Barne- og ungdomslitteratur

I dagens barne- og ungdomslitteratur blir det mer og mer normalt å skildre vanskelige oppvekstforhold, foreldre som ikke makter omsorgsoppgavene og ungdommer i krise, eller den kan skildre dystopiske framtidssamfunn hvor vold, overgrep og omsorgssvikt dominerer (Larsen, 2018, s. 126). Dette styrer bort fra 1700-tallets belærende fortellinger for barn, hvor den moralske pekefingeren og eksemplets makt dominerte. Å bruke bilder i bøker for barn ble fort en konvensjon så snart barn ble skilt ut som en egen mottakergruppe innenfor litteraturen. Bildene skulle, i følge filosofen John Locke, bidra til å forene lyst med læring. Samspillet mellom bilde og tekst var ganske løst, men etter hvert fikk bruken av bilder en funksjon som en visuell tydeliggjøring av det språket refererer til, de ble illustrasjoner (Andersen, Mose & Norheim, 2012, s. 204).

2.3 Kategorisering av bildebøker

Samspillet mellom verbaltekst og illustrasjoner står sentralt når det kommer til bildebøker. I en bildebok vil det som regel være et samspill mellom tekst og illustrasjon, slik at teksten og illustrasjonen påvirker hverandre og fungerer som en egenskapelig framstilling av en fortelling (Birkeland & Mjør, 2015, s. 79). Når man uttrykker seg er det sjeldent å bare bruke én uttrykksform. I samtaler med andre eller i en muntlig fortelling er det ikke bare ordene som uttrykker det man formidler. Når det kommer til bokhistorie kan man se at all mening ikke ligger i verbal tekst, men at mye av meningen også kommer frem gjennom blant annet skrifttype, innbinding og ikke minst illustrasjoner. Dette er med på å forme leserens helhetlige oppfatning av teksten (Andersen et al., 2012, s. 157). I ulike typer tekster er det tydelig at det er flere enn én uttrykksform i bruk. I f.eks. en bildebok for barn er både skrift og tegninger/illustrasjoner med på å skape oppfatninger, da de to vil ha en innvirkning på hverandre. Når meningsinnholdet i én modalitet knyttes til meningsinnholdet i en annen modalitet kan man si at det skapes en informasjonskobling i den sammensatte teksten. I prinsippet kan det oppstå slike koblinger mellom hvilke som helst modaliteter, men i vestlig kultur møter man som oftest informasjonskoblinger mellom modaliteten skrift og en mer illustrerende modalitet, som f.eks. tegning. Dette er noe man ofte ser i bøker, og spesielt bildebøker innenfor barnelitteraturen (Andersen et al., 2012, s. 162).

2.3.1 Kategorisering av *Håret til Mamma*

Det finnes mange ulike måter å kategorisere bildebøker. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i kategoriene som kommer fram i *How Picturebooks Work* (2001) av Nikolajeva & Scott da skalaen de refererer til en bred skala med flere muligheter. Nikolajeva & Scott (2001) nevner fem inndelinger når det kommer til kategorisering av bildebøker, med symmetri i den ene enden og motstridende i den andre. Den første er den symmetriske bildeboka som inneholder to parallelle historier, en i bilder og en i tekst, som forteller det samme. Den kompletterende bildeboka kjennetegnes av at bilder og tekst kompletterer hverandre og fyller ut hverandres tomme plasser. Der hvor teksten er utilstrekkelig vil bildene kompensere, og også omvendt. I den ekspanderende bildeboka vil bildene forsterke ordene. Altså vil den teksten være sterkt avhengig av bildene, og kan ikke forstås uten dem. Det kan også være omvendt her. Den kontrapunktiske bildeboka stiller bilder og tekst spørsmål ved hverandre på en utforskende måte, og hverken bilder eller tekst kan forstås uten hverandre. Den siste er den motstridende bildeboka. Her går det kontrapunktiske over til en konflikt hvor bilder og tekst ikke stemmer overens, og det skapes en forvirring.

Tar man utgangspunkt i kategoriseringsteorien nevnt tidligere mener jeg at plasseringen av *Håret til Mamma* vil være variert fra oppslag til oppslag. F.eks. i oppslag 8, der vi ser Emma inne i morens hår som blir fremstilt som noe stort og uoversiktlig. I oppslaget beskriver teksten håret til moren med ord som «fryktelig» og «slem», og at Emma befinner seg alene. Her vil illustrasjonen i oppslaget ekspandere teksten, da den viser et enda tydeligere bilde av hvordan omgivelsene til Emma er. Andre oppslag i boka vil jeg si kan defineres som kompletterende, og at illustrasjonene forsterkes gjennom teksten. Et eksempel på dette er i oppslag 3 hvor det står «Men Mammaen til Emma er også rar og rett og trist. Hun ligger bare på sofaen». Gjennom illustrasjonene her vil man få et større innblikk i hvordan Emma føler seg i situasjonen da det kommer tydelig frem at hun er frustrert og sint. Dette samspillet mellom tekst og bilde styrker leserens innblikk i historien, og man får presentert meningsinnholdet gjennom to modaliteter. I oppslag 1 ser man også tydelig at bilde og tekst er kompletterende. Teksten forteller oss at historien omhandler Emma, mens illustrasjonene på den andre siden viser at Emma er en liten jente. Denne informasjonen finner man ikke i teksten, men illustrasjonen hjelper leseren å «fylle» tomrommene. Likevel ser man at verbaltekst og illustrasjoner er avhengige av hverandre for å gi leseren den fulle opplevelsen av fortellingen. Illustrasjonene fortolker, ekspanderer og fyller ut teksten, og de lener på hverandre for å virkeliggjøre fortellingen.

2.4 Barneperspektivet

En tradisjon innenfor bildebøker, og barnelitteratur generelt, er de bøkene som i mindre grad lener seg mot det humoristiske. Bøkene styrer bort fra det humoristiske og de er i større grad realistiske og erfaringsnære. I denne tradisjonen kommer miljøer som barn kan kjenne seg igjen i fram, og de kan ut fra egne erfaringer få et nærere møte med bøkene. Temaer som familie, møte mellom mennesker og utfordringer er virkelighetsnære tema som barna har erfaringer med (Birkeland & Mjør, 2015, s. 87). Tiden etter 1970 representerer et markant epokeskifte i barnelitteraturen. Skiftet kan delvis forklares med at det skjedde et generasjonsskifte blant forfatterne, men også den generelle politiseringen av samfunnet og hverdagslivet. Ofte ble det rettet et kritisk søkelys mot det mange mente var en idyllisering av barndommen, og flere så litteraturen som en viktig kilde til å vise barn ulike erfaringer og innsikter i ulike sider ved en komplisert tilværelse. Med andre ord kan man si at det ideologiske sto i fokus og at litteraturen ble oppfattet som en viktig mening- og handlingsskaper (Birkeland & Mjør, 2015, s. 24).

Videre utover på 1970-tallet kom det flere tema på banen innenfor den realistiske fortellingen. Leserne skulle gjennom bøker bli kjent med seksualitet, familiekonflikter, mobbing, krig, død og sorg. Likevel hevder Birkeland & Mjør (2015) at «det nye» først og fremst viser seg i et større uttryksregister (s. 24). Den unge forfattergenerasjonen så på barnebokfeltet som en litterær utfordring, og har hatt masse å si for moderniseringen av den norske barnelitteraturen. Videre ser man at disse forfatterne ofte drev med vekselbruk, altså at de skriver for både barn og voksne. Selv om de skriver for en klar aldersgruppe, skaper de også tekster som tilpasser seg leseren. Med utgangspunkt i dette ser man at det gamle skillet mellom barnelitteratur og voksenlitteratur, som var veldig markant, utfordret og tekstene kan ofte ha dobbel adressat og kommuniserer med både barne- og voksenleseren (Birkeland & Mjør, 2015, s. 24).

Et barneperspektiv er et moderne litterært trekk som innebærer at forfatteren skriver seg inn under barnets erfaringshorisont og er sensitiv for hvordan barnet handler, uttrykker seg og reflekterer. Det er viktig at barneperspektivet ikke forveksles med å «skrive barnslig», men at det i all hovedsak handler om å formulere barnets erfaringer med den språklige innsikten og erfaringen til en voksen. Også den språklige framstillingen understreker det moderne, en direkte, muntlig preget stil, som minner om fortellermåten i eventyr (Birkeland & Mjør, 2015, s. 22). Barneperspektivet kommer til uttrykk i en vinkling av fortellingen som skaper sympati for barnet, men uten et allvitende og forklarende voksenperspektiv. Det kan bety at forfatteren

gir mer plass til opplevelsene og erfaringene til barnet, og ikke minst for tankene og refleksjonene de gjør seg. Et slikt perspektiv har gjort at barnelitteraturens voksenstemme har blitt dempet og har frigjort seg fra den oppdragende formidlerrollen.

Flere av Gro Dahle og Svein Nyhus sine bøker har et tydelig utgangspunkt i utviklingsteori. I følge Rhedin (2013, s. 46) konstrueres et barneperspektiv ved hjelp av Jean Piagets utviklingspsykologiske kriterier. Videre skriver Rhedin tre utgangspunkt for det hun velger å kalle det konsekvente barneperspektivet. Det første er barnets utgangspunkt. Jeg forstår det slik at dette er et uskyldspunkt som kan danne et poetisk grunnlag for teksten. Rhedin (2013) skriver altså at det er et tilstedeværende og nært blikk som forsøker å ses gjennom barnets øyne (s. 44). Videre kommer utviklingspsykologisk teori hvor barneperspektivet konstrueres ut fra psykologiske prinsipper om barns utvikling. Rundt dette utgangspunktet tenker jeg at man bruker at barn forstår alt som en faktor, men på sin egen måte, og de ikke vet at det finnes andre tolkninger enn de tolkningene de selv foretar. Barn tenker og forstår på en annen måte enn voksne, og dette er noe forfattere kan bruke som et kreativt utgangspunkt (Rhedin, 2013, s. 47). Videre ser hun på det empatiske perspektivet som hun hevder barneperspektivet springer ut fra. Dette tolker jeg som at den implisitte fortelleren gjengir barnets opplevelser, verdier og følelser innenfra som om fortelleren selv er barnet. Med dette prøver man å forstå barnet på dets vilkår, uten en voksenkommentar eller refleksjon (Rhedin, 2013, s. 58). I tillegg kommer hun inn på et fjerde perspektiv som hun betegner som vuxenkontaminerad. Det vil si at forfatteren bruker barnet for å sette seg selv inn i barnets sted. I psykologisk terminologi handler det om en form for projeksjon. Rhedin forklarer det som at forfatteren utnytter et antatt barneperspektiv til å skape f.eks. humor. Den voksne fortellerstemmen beholder voksenperspektivet, gjennom f.eks. ironiske bemerkninger som barnet ikke legger merke til. Slike fortellinger, med et sånt perspektiv, henvender seg ofte til den voksne (Rhedin, 2012, s. 62). Man kan med andre ord si at fortellerstemmen er bevisst på den voksne leseren, og derfor er rettet mot voksne.

2.5 Det poetiske bildespråket

At ord og formuleringer får en utvidet mening er ikke uvanlig innenfor litteraturen. Dette er det Birkeland & Mjør (2015) kaller poetiske bilder. I de poetiske bildene får nettopp ord og formuleringer en utvidet mening i forhold til konvensjonell og leksikalsk tyding. Et eksempel på dette kan være når naturfenomen blir et bilde på menneskelige følelser (s. 105).

Videre kan man se på de vanligste formene for poetiske bilder, som også kalles språklige figurer. Den første jeg vil trekke frem er sammenligningen. Sammenligningen er eksplisitt i sammenligningen sin av to fenomener som det i utgangspunktet ikke er en tydelig kobling mellom. Denne språklige figuren trenger vanligvis sammenligningsord som f.eks. som, lik, liksom (Birkeland & Mjør, 2015, s. 105). En annen kjent språklig figur er metaforen.

Metaforen er en fortettet sammenligning og en sammenligning uten disse sammenligningsordene. Det greske ordet *metaphora* betyr overføring eller flytting, og kan forstås som at metaforen overfører et ord eller uttrykk fra en kontekst til en ny på grunn av likhetsrelasjoner. Den språklige figuren sammenligning sammenligner et fenomen med et annet, men ser man på metaforen erstatter den fenomenet med et nytt uttrykk. Metaforen fokuserer på å visse egenskaper ved et fenomen, og ofte er mange av disse metaforene underliggende i teksten (Birkeland & Mjør, 2015, s. 105). De siste begrepene jeg vil trekke frem er personifikasjon og besjeling. Personifikasjon er en metafortype der abstrakte begrep blir framstilt med menneskelige egenskaper, og et eksempel som tydelig viser dette er «mannen med ljåen» som er et bilde på døden. Besjeling er en metafortype som overfører menneskelige egenskaper til noe som er ikke-menneskelig.

Slike metaforer kan være lette å legge merke til, men enkeltbildet er alltid en del av en helhet sammen med andre virkemidler. Man kan derfor si at et virkemiddel i en tekst får sine kvaliteter ut i fra den konteksten det står plassert i (Birkeland & Mjør, 2015, s. 106).

Metaforene som blir brukt gjør leseren i stand til å skape en ny mening ved å se noe i lys av noe helt annet, at det altså skjer en overføring. Evnen til å skape metaforer har sitt utspring i menneskets intellektuelle oppfinnsomhet, fantasi og kreativitet. Det er på bakgrunn av dette viktig å stimulere elevene til å holde denne evnen levende (Karsrud, 2010, s. 32). Litteraturen er full av tekster med metaforer som overgår de enkle hverdagsmetaforene og på den måten vil arbeid med disse tekstene utvide barns tanker og fantasi. Samtidig vil det utvikle elevenes språk og gjøre dem i stand til å tolke ulike litterære tekster, og faglitteratur, bedre (Karsrud, 2010, s. 33).

2.6 Leseren som tolker

Veien fra barndom til en voksen verden er preget av ulike overganger. Fokuset går fra barnets syn på den ytre verden til ungdommens fokus på følelser, tanker og meninger. Når barn

vokser begynner tankene å skifte og de tenker på verden på en ny måte. Hennig (2010, s. 56) skriver at barn tenker på konkrete ting, men at de på et tidspunkt begynner å tenke på det å tenke. De forstår at begrepene som blir brukt for å tenke og snakke om tingene i verden inneholder ulike utsagn som handler om både den som snakker og om begrepene i seg selv, like mye som objektet som blir sagt noe om. Dette fører videre til at barn etterhvert forstår at det er flere ulike måter å forstå verden på, noe som kan bringe fram en refleksjon over hvordan man kommer fram til oppfatningene sine (Hennig, 2010, s. 56). Når barn er i denne fasen vil de gjerne bevege seg bort fra bøker med spenning og fantasi, og heller legge vekt på hvorvidt bøkene engasjerer de, hvor realistiske og tankevekkende de er, og om det er mulighet for å identifisere seg med personene i bøkene. En leser i denne fasen vil også kunne begynne å reflektere over hva som egentlig er en realistisk framstilling. De stiller seg spørsmål som «Er dette noe jeg selv kunne opplevd?», og tar steget for å prøve å identifisere seg med de fiktive personene i bøkene. På dette tidspunktet er man i ferd med å innta nye perspektiver på verden, og ulike indre opplevelser. Til slutt vil den unge leseren kunne begynne å reflektere over personer, motiver og følelser, og ikke minst sammenligne disse med sine egne erfaringer (Hennig, 2010, s. 56). Man kan med andre ord si at de kommer til et punkt hvor de klarer å gjøre selvstendige vurderinger basert på sin litterære kompetanse. Når den unge leseren begynner å interessere seg for underliggende meninger i tekster, kan man si at det finnes et visst nivå av abstraksjon. Det betyr at leseren begynner å innse at teksten faktisk har en bevisst utformet ytring, som er ment å bety noe (Hennig, 2010, s. 57).

Forskjellige barn vil tolke tekster ulikt. Etter hvert vil de kunne skjønne at fiksjonens univers er en konstruert verden, og at det også må bety at den er konstruert av noen. Dette vil de etter hvert kunne koble opp mot forfatteren, og skjønne at forfatteren vil noe med teksten sin. Når en leser har gjort denne slutningen, er det ofte logisk at de begir seg ut på en jakt etter forfatterens intensjon med teksten. Dette kan også tolkes som målet med fortolkningsvirksomheten. Selv med en relativt god litterær kompetanse vil det ikke være lett å finne dette, verken gjennom tekstlesing eller gjennom biografiske tilnærminger. Etter hvert vil leseren møte på ulike argumenter for hva forfatteren kan ha ment, f.eks. hos klassekamerater eller lærere, og da kommer naturligvis spørsmålet om hvor man skal finne støtte i tolkningene. Når leseren stiller seg selv disse spørsmålene er det tydelig at han begynner å forstå at en tekst ikke nødvendigvis bærer med seg én bestemt mening. På dette punktet kan nok leseren føle seg noe oppgitt, og det kan virke som det er umulig å komme fram til noen mening i det hele tatt. Heldigvis vil dette for de fleste være en overgangskrise

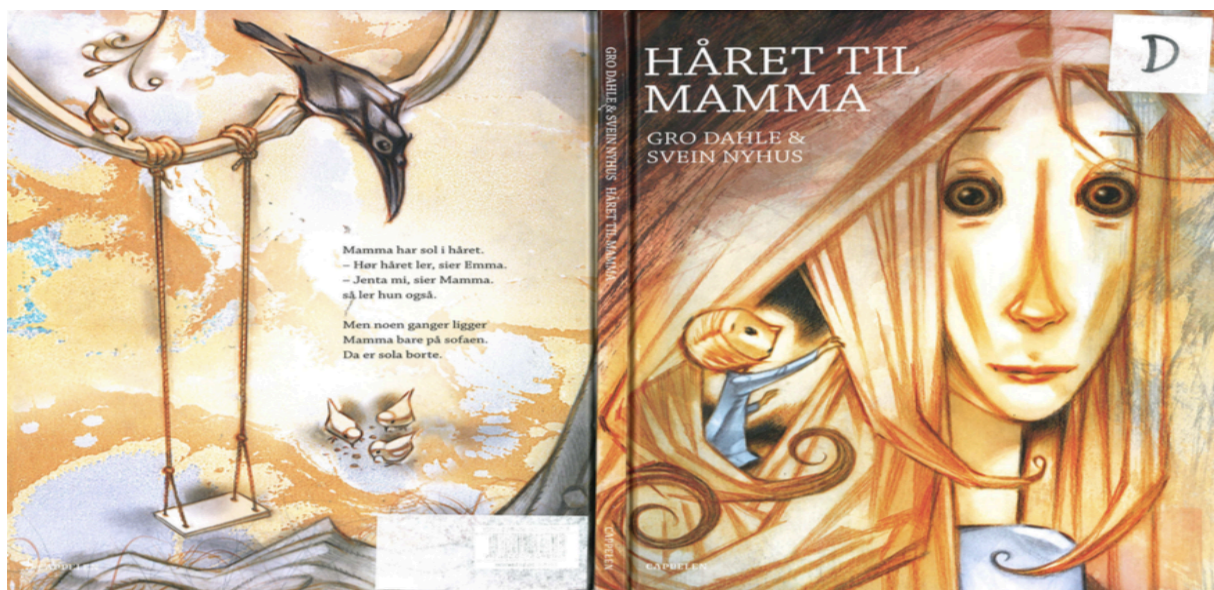
som leder fram til at leseren forstår at selv om det er mange grå områder og åpne spørsmål i en litterær tekst, er muligheten for å finne fram til et slags sammenhengende mønster der og dermed til lesninger som det går an å argumentere mer eller mindre overbevisende for (Hennig, 2010, s. 57). Utviklingen som skjer hos leseren her henger sammen med at han i større grad ser at det er muligheter for å finne støtte i tekstene. Her går analytiske ferdigheter parallelt med utviklingen av en større tekstkompetanse og leseforståelse. Forhåpentligvis sitter leseren igjen med en erkjennelse av at det finnes mange måter å lese en tekst på så lenge det er muligheter for argumentasjon på bakgrunn av funn i teksten (Hennig, 2010, s. 57).

3.0 Analyse

Analysedelen av oppgaven min tar utgangspunkt i de delene jeg synes passer seg best i en litterær samtale. Her har jeg valgt å ta for meg metaforer, barnets perspektiv og barnet som tolker av boka. Dette tar jeg videre med meg inn i drøftingsdelen.

3.1 Metaforer - Håret og mannen

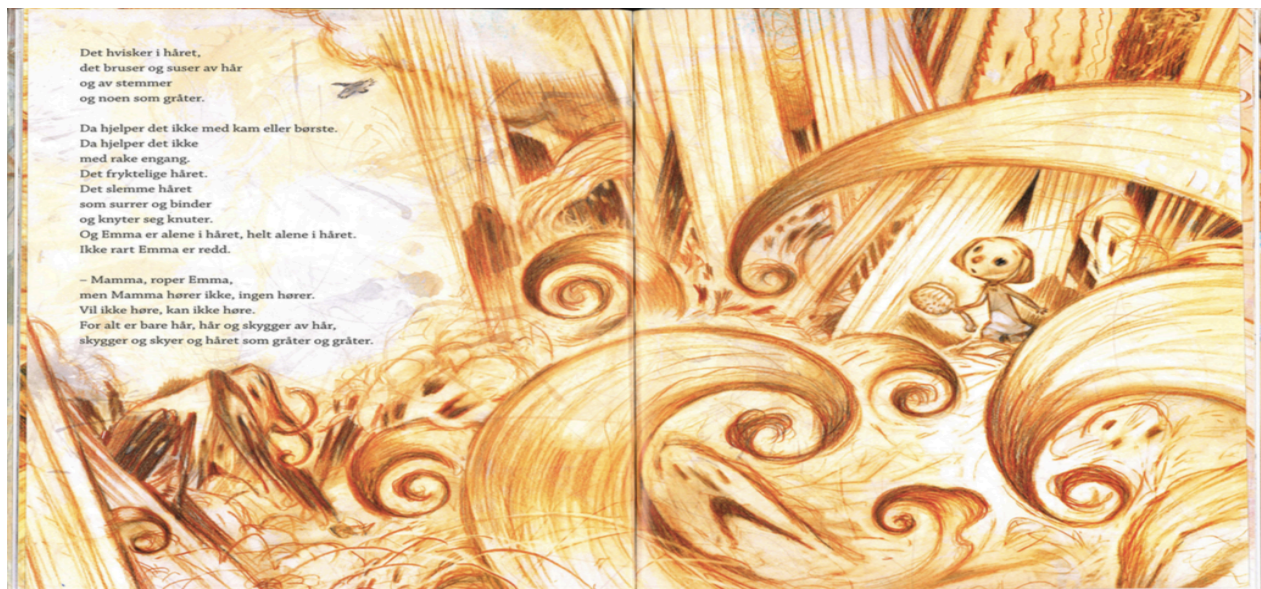
Allerede på bokas forside kan man tyde den alvorlige tematikken i boka. På forsiden ser man en kvinne som ser rett ut i luften med svarte store øyne, og håret hennes som brer seg utover hele siden. Inne i håret ser man en liten jente som ser forunderlig opp mot kvinnen. På forsiden ser man at de begge har på seg blått og har samme farge på håret, noe som kan tyde på at de hører sammen. Det er likevel lite kontakt mellom kvinnen og jenta på forsiden. Kvinnen ser blankt ut i luften, mens det ser ut som jenta prøver å få kontakt med kvinnen.

(Dahle & Nyhus, 2007, omslag)

Håret er en stor del av forsiden og hvis man legger dette sammen med tittelen på boka, *Håret til Mamma*, vil man kunne tenke seg til at det er en fortelling om mor og datter hvor håret har en betydning. I boka kan det være tydelig for en erfaren leser at håret til Mamma er en metafor for hennes vanskelig følelser og psyke. Jeg tror ikke valget av denne metaforen er tilfeldig. Tenker man seg at en ekte mor i vår verden blir f.eks. deprimert, vil hun i perioder ha problemer med å stelle seg slik hun pleier. For barnet vil det da skje en forandring, og barnet ser tydelig at det skjer noe med mor. Moren slutter kanskje å gre håret og vaske seg. På bakgrunn av dette vil jeg påstå at valget om håret som metafor for tilstanden Mamma er i er godt gjennomtenkt da det fremstiller den psykiske lidelsen gjennom noe mer gjenkjennelig og mindre skremmende for både leseren og Emma.

Ser man tilbake til Birkeland & Mjørs (2015) teori om bildespråk kan man si at Håret til Mamma er en besjeling, altså en metafortype som overfører menneskelige egenskaper til noe som er ikke-menneskelig. Håret kan som sagt være en metafor for en psykisk sykdom som Mamma lider av. Her kan det virke som forfatteren har valgt å gi håret en menneskelig egenskap, altså en psykisk lidelse. Boka viser også at Emma ser på håret som noe menneskelig: «Det fryktelige håret. Det slemme håret som surrer og binder og knytter seg i knuter» (Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 8). Dette gir leseren en mulighet til å gjøre koblingen mellom håret og Mammas lidelse, selv om det er underliggende i verbalteksten.

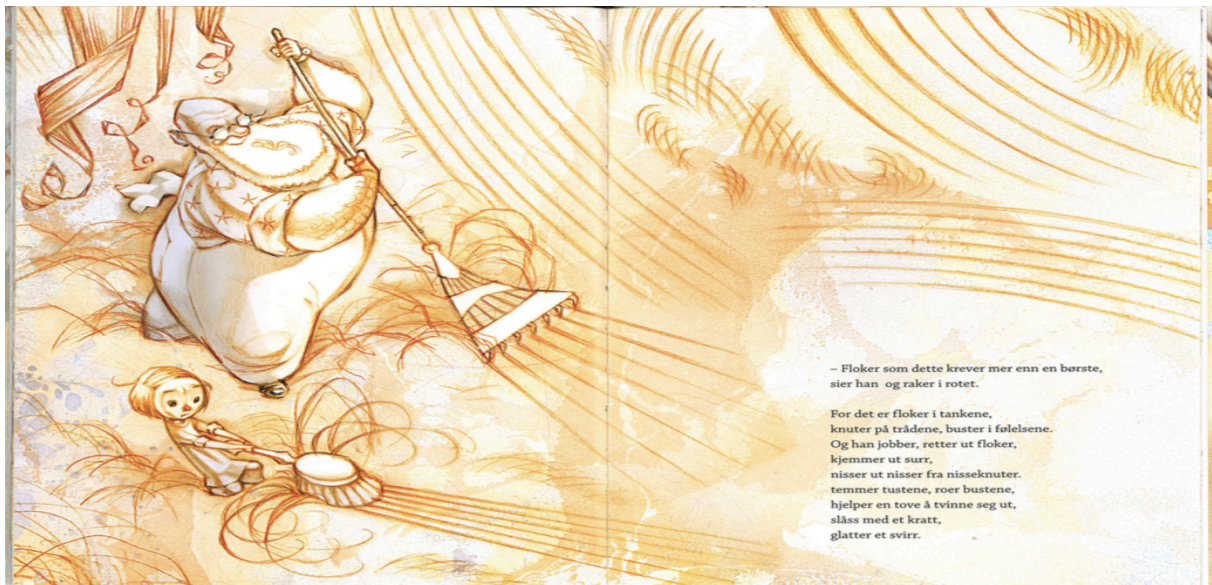

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 8)

I tidligere bøker av Gro Dahle og Svein Nyhus kan man se at det blir brukt sterke kontraster og farger for å tydeliggjøre dramatikken, mens i *Håret til Mamma* blir det brukt duse nyanser

av gul og blå. Da disse er ulike fra hverandre kan man tenke seg at de uttrykker at Mamma har det greit og mindre greit/dårlig, da boka veksler mellom disse fargene på bakgrunn av hvordan Mamma har det. Her vil også håret stå sentralt. I de to første oppslagene ser man at håret til Mamma er gult som Emmas, men videre i oppslagene ser man at håret etter hvert får mer blå nyanser. Disse blå nyansene blir mer synlige etter hvert som Mamma blir tristere, og forsterker ulikheten mellom fargene på bakgrunn av hvordan hun har det. Hårets farge kan derfor være med å tydeliggjøre hvilket humør/stadium Mamma er i til enhver tid for leseren.

Man ser også i illustrasjonene at etter hvert som tiden går, og jo mer Emma prøver å hjelpe Mamma å gre håret blir det bare mer floker i håret. Dette fører til at Emma går inn å håret til Mamma. Man kan på en måte si at Emma går inn i en slags fantastisk verden når hun går inn i håret til Mamma, som kan representere denne fantastiske verdenen. Inne i håret møter Emma en mann med briller og skjegg. Han forteller Emma at han også er inne i håret for å hjelpe, men tydeliggjør at Emma ikke kan rette ut flokene Mamma har i håret, og at de krever mer enn en børste. Dette kan man se i oppslag 11 (Dahle & Nyhus, 2007): «- Floker som dette krever mer enn en børste, sier han og raker i rotet».

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 11)

På bakgrunn av dette kan man si at mannen prøver å gjøre det tydelig for Emma at dette ikke er en jobb for barn, men for en voksen. Mannen kan på mange måter minne om en gartner med tanke på antrekket og raken han bærer på, men for eldre lesere vil det også kunne minne om den kjente nevrologen og psykiateren Sigmund Freud. Uansett er det ingen tvil for leseren at mannen med raken bare vil hjelpe, og at han vet hvordan han kan gjøre det. «- Jeg er sulten,

sier Emma. – Da skal du få noe å spise, sier mannen og finner en sti for henne, en vei ut av håret» (Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 12) viser dette tydelig:

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 12)

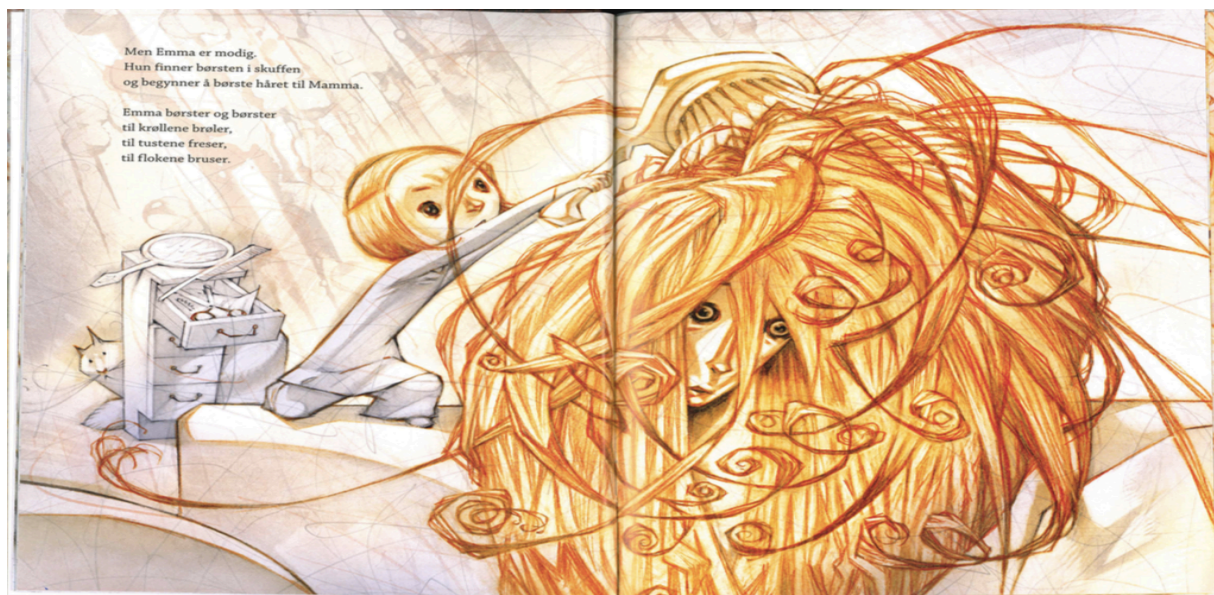
Emma finner veien ut av håret og må vente. Hun må vente på at mannen hjelper mamma å gre håret og sortere tankene. På bakgrunn av dette kan mannen i håret tolkes som en slags hjelper, og at mannen i det «fantastiske universet» som håret framstiller er en metafor for hjelpen Mamma får. Her kan man trekke inn begrepet personifikasjon, der abstrakte begrep blir framstilt med menneskelige egenskaper. Mannen med raken vil derfor være et bilde på hjelpen Mamma får.

I noen bøker kan det være avgjørende om leseren vil gjøre en rimelig tolkning, men *Håret til Mamma* kan også ha en givende effekt på leseren selv om ikke alle metaforene blir tolket slik det kan virke som forfatteren legger opp til. Boka legger opp til et fantastisk univers, altså inne i håret, og bare det kan gjøre fortellingen spennende. For yngre lesere som ikke har kunnskapen om f.eks. psykiske sykdommer, vil fortellingen muligens tolkes som en slags reise for Emma hvor hun bokstavelig talt ønsker å gre ut håret til Mamma, og at mannen er en hjelper. For mer erfarne lesere kan det være tydelig at håret til Mamma er en metafor for noe som kan minne om en depresjon/psykisk lidelse, og at mannen Emma møter er en metafor for hjelpen Mamma får. Disse metaforene er med på å forsterke temaet i boken på en interessant måte som gjør at tankeprosessen hos leseren settes i gang da dette ikke kommer eksplisitt til uttrykk gjennom verken verbaltekst eller illustrasjoner. Metaforen overfører ord eller uttrykk,

som i dette tilfellet vil være håret og mannen, fra en kontekst til en ny på grunn av likhetsrelasjoner. Man kan derfor si at metaforene erstatter fenomenet med et nytt uttrykk, altså at håret erstattes med en psykisk lidelse og mannen med hjelpen. Det fokuseres på visse egenskaper ved håret og mannen, og som Birkeland & Mjør (2015) hevder er mange av disse underliggende i teksten (s. 105).

3.2 Barnets perspektiv

Leseren vil oppdage ulike momenter i boka som kan gi assosiasjoner om en alvorlig tilværelse for Emma og hennes mor. I boka ser vi visne blomster og fluer som svermer rundt, og ulike momenter som gir leseren en følelse av at noe ikke er som det skal være. Selv om temaet som trekkes frem i boka, altså psykisk sykdom hos foreldre, er trist og flere av illustrasjonene er med på å skape denne stemningen, skaper også verbaltekstens lek med ord en harmonisk stil: «Emma børster og børster, til krøllene brøler, til tustene freser, til flokene bruser» (Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 6).

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 6)

Noe som er spesielt med bøkene til Gro Dahle og Svein Nyhus er at de i tillegg til å skildre hvordan et barn vil kunne oppleve slike livssituasjoner, virker det som om de også henvender seg til voksne. Boka viser en side av situasjonen, altså barnets side, og som voksen leser vil dette kunne gi nye perspektiver. Det kan virke som at boka, i tillegg til å gi barn muligheten til å kjenne seg igjen, også vil gi den voksne leseren et syn på hvordan det kan oppleves for barnet. Det er her man kan trekke inn barneperspektivet. Som Birkeland & Mjør (2015)

hevder, er det en tradisjon innenfor bildebøker å trekke fram mer realistiske og erfaringsnære fortellinger (s. 87). Det kommer tydelig fram i *Håret til Mamma* at den befinner seg innenfor denne tradisjonen. Boka skildrer et miljø som noen barn vil kunne kjenne seg igjen i, og de kan ut fra egne erfaringer få et nærere møte med boka. Man kan si at boka kan plasseres i denne tradisjonen fordi den styrer bort fra den humoristiske og lekende barnelitteraturen, og heller mer mot utfordringer som noen barn har erfaringer med. Den viser en komplisert tilværelse og går ut av den typiske idylliseringen av barndommen som flere kjente barnebøker gjør.

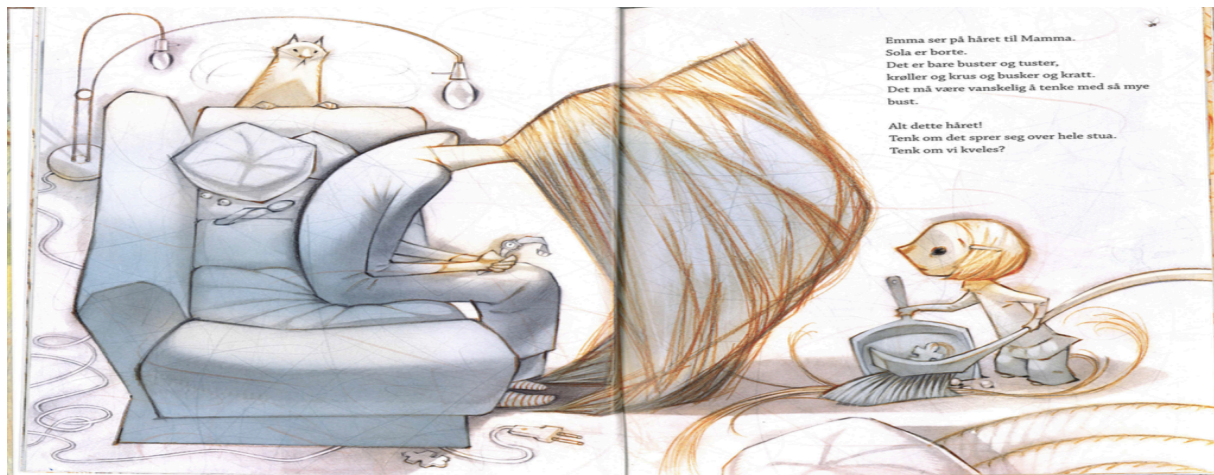
Håret til Mamma er skrevet fra et barns perspektiv på verden. Dette ser man gjennom at boka har en allvitende aural synsvinkel. Fortellerstemmen er ikke den del av selve handlingen i fortellingen, men går inn karakteren til Emma og viser hennes følelser og tanker. Et eksempel på dette ser man på oppslag 4 (Dahle & Nyhus, 2007): «Jeg skulle ikke ha mast så fælt, tenker hun».

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 4)

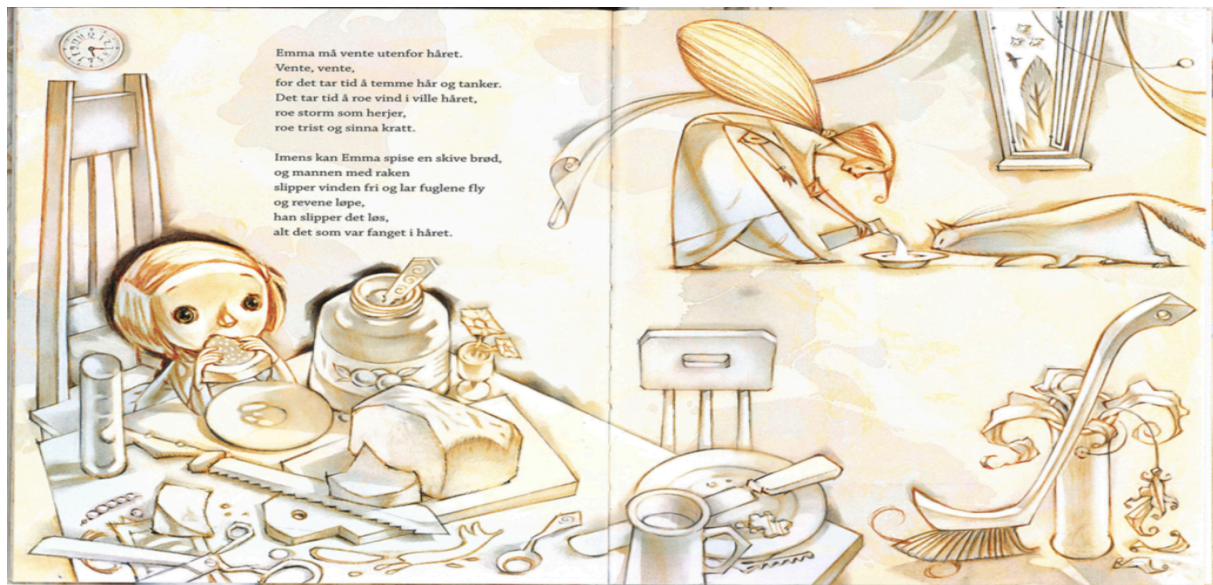
Gjennom hele boka følger man Emmas reise gjennom Mammars lidelser, og man får oppleve situasjonen gjennom Emmas følelser, tanker og refleksjoner. Dette gjør at leseren lettere kan sette seg inn i situasjonen, uavhengig om man er barn eller voksen. Barneperspektivet i boka kommer også til uttrykk gjennom vinklingen av fortellingen som skaper sympati for Emma uten et allvitende og forklarende voksent perspektiv. Det empatiske perspektivet kommer til uttrykk da fortelleren gjengir Emmas opplevelse og følelser innenfra som om Emma er fortelleren selv. Dette gjør at man som leser prøver å forstå barnets vilkår, uten en

voksenstemme som kommer med kommentarer eller refleksjoner. Dette gjør at man selv, både barn og voksne, vil se boken fra barnets perspektiv og mest sannsynlig få empati for barnet i boka. I boka er det flere steder hvor man får et tydelig innblikk i hvordan Emma føler seg. Et eksempel er redselen Emma har: «Tenk om det sprer seg over hele stua. Tenk om vi kveles?» (Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 5). Her får man som leser et tydelig tegn på at Emma føler seg utrygg i situasjonen, og det vises i tillegg på ansiktsuttrykket hennes:

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 5)

Boka gir plass for Emmas tanker, følelser og opplevelser som gjør at man som leser virkelig kan føle på hvordan det kan føles å være Emma. Her kan man se på hvordan barneperspektivet konstrueres ut fra psykologiske prinsipper om barns utvikling. I *Håret til Mamma* kommer det tydelig fram at Emma forstår hva som skjer med Mamma på sin egen måte, og det kommer ingen uttrykk for at Emma vet at det kan være andre muligheter enn de hun selv ser. Gjennom Emmas øyne er det håret som gjør at Mamma er trist, og så lenge håret er i orden er Mamma i orden. Dette er et kreativt utgangspunkt brukt av forfatteren da Emma vil tenke annerledes enn de voksne personer. Mot slutten av boka kommer det derimot et vendepunkt hvor både Emma og leseren skjønner at det dreier seg enn mer om bare håret. «For det er floker i tankene, knuter på trådene, buster i følelsene» (Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 11). Her får man forklart i verbalteksten at det handler om mer enn bare håret, noe som boka i all hovedsak har dreid seg om fram til da. Videre vil ordet «tankene» og «følelsene» spille en stor rolle for fortellingen, og det kan virke som om Emma på dette tidspunktet forstår at det ikke bare er håret som er rotete, men også tankene og følelsene til Mamma. Videre ser man at Emma får en viss forståelse for hva som foregår med Mamma. «Vente, vente, for det tar tid å temme hår og tanker» (Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 14), og at hun blir mindre redd for håret.

(Dahle & Nyhus, 2007, oppslag 14)

3.3 Barnet som tolker

Når barn begynner å vokse begynner tankene å skifte. De får et nytt syn på verden, og der i blant på litteraturen. Hennig (2010) skriver at dette kan bringe fram en refleksjon over hvordan man kommer fram til oppfatningene sine (s. 56). Dette står relevant med tanke på *Håret til Mamma*. Boka handler i stor grad om en vanskelig situasjon, noe de aller fleste barn har vært i på et tidspunkt. De kan ha opplevd lignende situasjoner, og hatt like følelser som Emma har gjennom boka. Dette kan være med på å avgjøre hvilke inntrykk barnet sitter igjen med etter å ha lest boka. På bakgrunn av dette kan det være at leseren vil legge vekt på hvor realistisk fortellingen vil være. De kan sette seg selv inn i situasjonen ved hjelp av f.eks. barneperspektivet og får selv nye perspektiver på verden gjennom boka. Når barnet begynner å reflektere over Emma, håret, mannen med raken og Mamma, kan de sammenligne dette med egne erfaringer og med utgangspunkt i dette gjøre en vurdering på hvorvidt boka er realistisk eller ikke. Med sine erfaringer og tolkninger vil leseren forhåpentligvis få en mening om boka.

For yngre barn kan det være vanskeligere å sette seg inn i situasjonen til Emma. De vil ikke ha den samme litterære kompetansen til barn som er mer erfarne lesere, men vil uansett kunne utgjøre seg noen meninger om boka. Det er derfor viktig at barn forstår at en tekst ikke nødvendigvis bærer én spesifikk mening. Barn vil være kreative, og som lærer er det viktig å ta tak i alle synspunkter og tolkninger slik at barnet ikke føler seg oppgitt og føler det er

umulig å komme fram til noen mening i det hele tatt. Her vil jeg trekke inn det «fantastiske» universet som et eksempel. Barn som ikke kobler håret til Mamma opp mot en psykisk lidelse vil kunne tolke håret som en oppdagelsesferd, da dette er noe de mest sannsynlig er kjent med fra tidligere lesing. På en måte er ikke dette feil da Emma går inn å håret, som er et slags parallelt univers i forhold til den vanlige verden. Likevel vil dette ta fokuset bort fra selve meningen med boka, som er hvordan Emma opplever det å ha en psykisk syk mor. Det vil også være barn som tolker boken slik det er «meningen» at den skal tolkes, og barn som forstår hva som skjer. For disse barna er det viktig å bli utfordret til å argumentere for hvorfor det er slik. Hva er det som gjør at barnet tenker som det gjør er et spørsmål man kan stille seg selv og elevene. Barnet kan kjenne seg igjen i situasjonen, noe barneperspektivet vil hjelpe med. Barnet kan også ha høy litterær kompetanse, og kjenne seg igjen i deler av boka. Det kan også være deler av begge. Poenget vil være at barn er ulike og vil tolke boka ulikt på bakgrunn av hva slags erfaringer de har.

Disse erfaringene vil komme til uttrykk i hvordan barnet tolker boka. Her er barneperspektivet relevant da boka er skrevet fra et barns synspunkt og er sensitiv for hvordan barnet handler. Det vil på den måten være lettere for et barn å kjenne seg igjen, da blant annet språket ikke er komplisert og setningene er veldig forklarende og presise selv om det er noe underliggende. Boka har et dirkete og har en muntlig preget stil: «Unnskyld, unnskyld, snille Mamma.» (oppslag 4). Det er med andre ord lett for leseren å henge med i boka, og det er ikke brukt kompliserte ord. I tillegg kommer, som nevnt tidligere, selve meningen til uttrykk gjennom verbaltekst mot slutten av boka som gjør at tolkningen vil skje underveis. Disse tolkningene kan elevene ta videre med seg i en litterær samtale om boka.

4.0 *Håret til Mamma* i en litterær samtale

I en litterær samtale med barn vil det være viktig å tenke på valget av bok man vil diskutere. Som nevnt tidligere vil barn i overgangsfasen fra barndom til voksen ha fokus på følelser, tanker og meninger, og man kan derfor si at *Håret til Mamma* vil være fin for barn som er på dette stadiet. Boka åpner for refleksjoner, tolkninger og tanker. Den har mange grå områder og åpne spørsmål som vil gjøre boka til en bok som vil skape muligheter for nettopp dette. Likevel kan man si at boka vil passe for yngre barn da den spiller på empati og viser barnets perspektiv i situasjonen. Barn har lett for å speile andre barn, og vil derfor kunne få et innblikk i hvordan Emma har det selv om forståelsen av temaet ikke vil være like sterk som hos en mer erfaren leser. I *Håret til Mamma* finnes det ulike momenter elever vil reagere på,

noe som også vil si at man som lærer har mange muligheter for en litterær samtale. I all hovedsak vil de fleste barn/elever ha en formening om hva som egentlig skjer i boka, uansett alder. Som lærer vil det være viktig å ta tak i alle de ulike meningene og diskutere de med elevene for å få en god litterær samtale.

4.1 Bokas muligheter

Høytlesning kan være en fin måte å introdusere elevene for boka. Å lese boka selv kan være krevende for noen elever, og for å få en meningsfull samtale i etterkant av boka er det viktig at elevene får med seg alt i boka. Verbaltekst og illustrasjoner bør gjennomgås nøye slik at elevene får muligheten til å lage seg tanker rundt temaet som tas opp. Høytlesning vil i tillegg skape en fellesskapsfølelse. I en litterær samtale med elevene kan det også være en fordel å skape forventinger. Her kan man bruke omslaget. I analysen trakk jeg frem illustrasjonene på omslaget som en viktig pekepinn på hva boka kommer til å handle om. Dette kan man også snakke med elevene om. Elevene vil kunne gjøre seg tanker om de to menneskene på omslaget, om hva slags relasjon de har og hvilke inntrykk de får. Ved å se på omslaget vil elevene kunne få en forventning om at det er disse personene de kommer til å møte i fortellingen. Håret spiller også en stor rolle, både når det kommer til illustrasjoner og navnet på boka som står skrevet på omslaget. Dette vil skape muligheter for å spørre elevene hva de tenker at boka kommer til å handle om. Her vil det også være relevant å snakke om hvordan verbaltekst og illustrasjoner påvirker hverandre. Man kan f.eks. først lese boka høyt uten å vise illustrasjoner for så å snakke om den, eller vise illustrasjonene først uten å lese. Dette vil gi elevene en mulighet til å gjøre egne refleksjoner som forhåpentligvis vil kunne føre til en litterær samtale. Allerede på dette tidspunktet vil elevene ha et grunnlag for sin egen tolkning av boka som de kan ta meg seg videre i en litterær samtale.

Gjennom måten boka er skrevet på vil nok elevene få empati for Emma. Dette er noe man kan ta tak i for å få i gang en samtale om boka. Her er det som lærer viktig at man gjør det tydelig for elevene at det ikke finnes noen riktig eller feil måte å tolke hvordan Emma har det på. Mange vil nok si at Emma føler seg trist, sint og forvirret, og det er i en litterær samtale viktig at elevene forklarer hvorfor de tenker dette slik at andre elever kan ta nytte av deres synspunkter og tanker om boka. Man kan stille spørsmål som «Hvordan tror dere Emma har det nå? Og hvorfor?». Her vil elevene kunne bruke sine egne erfaringer og ta dette med seg inn i samtalen, samt reflektere rundt empati. Som nevnt i analysen er metaforene også sentrale

for tolkninger av boka. En samtale om hva elevene tror håret og mannen med raken representerer vil skape muligheter for at elevene kan komme med sine egne tolkninger. I en slik sammenheng tenker jeg at lesestopp vil være en mulighet for å skape gode diskusjoner. Her kunne man stilt spørsmål som «Hvorfor tror dere Emma synes håret til Mamma er skummelt?» og «Hva tror dere mannen inne i håret gjør?» og la elevene diskutere med hverandre. Ettersom det kommer tydeligere fram hva de faktisk kan være metaforer for senere i boka mener jeg at lesestopp vil være optimal som en inngang for den litterære samtalen. Det vil gi elevene en mulighet for refleksjon før boka avslører noe.

Gjennom en litterær samtale får elevene muligheten til å snakke om psykisk sykdom på en måte som ikke er skremmende. For mange vil det være vanskelig å snakke om et slikt tema da de selv har vært i like situasjoner eller opplevd noe vanskelig. Å ha en litterær samtale vil kunne bryte ned en slags vegg og gjøre at elever kan snakke om et alvorlig tema på en lett måte, og de kan bruke Emma i boka som et skjold for sine egne følelser og refleksjoner. Viktig å nevne er også at boka har en fin slutt hvor moren til Emma blir bedre. Dette er noe elever i vanskeligstilte situasjoner vil kunne ta nytte av. Boka skildrer en tøff periode for både barn og mor hvor det til slutt blir bedre, ved hjelp fra andre. Nettopp dette vil muligens hjelpe noen elever som kjenner noen eller som selv står i en vanskelig situasjon. Å ta opp tema som omhandler blant annet psykisk syke foreldre vil kunne skape forståelse og oppmerksomhet rundt det. Elevene kan utvikle bedre selvinnsikt og en forståelse av samfunnet og menneskene rundt seg gjennom personlige og følelsesmessige tolkninger av boka.

4.2 Bokas utfordringer

Med *Håret til Mamma* som utgangspunkt for en litterær samtale vil man kunne møte på utfordringer. Boka tar som sagt opp et alvorlig tema, noe som vil skape ulike reaksjoner hos elevene. I slike situasjoner vil det være viktig at man som lærer er forberedt på hva man kan møte. Elevene man møter vil ha ulike bakgrunner, og disse bakgrunnene kan skape reaksjoner som både kan være gode og dårlige. Noen kan reagere negativt på en slik samtale og det er derfor viktig at man gjør klart at denne boka er en fiktiv historie. Ved å gjøre det klart for elevene vil det muligens gjøre at de klarer å koble av sine egne følelser og heller ta utgangspunkt i Emmas, men samtidig bygge opp en mening basert på egne erfaringer. Likevel bør man være sensitiv og velge spørsmålene man stiller med omhu, og her igjen kommer viktigheten av å stille åpne spørsmål som gir mulighet for tolkning.

Selv om man gjør det klart for elevene at *Håret til Mamma* er en fiktiv historie kan det i en klasseromssituasjon bli et problem at enkeltelever kan dominere samtalen, og til og med bruke den for å undertrykke andre elever. Det kan være elever som har hørt fra foreldre eller andre elever om ulike livssituasjoner andre befinner seg i, og bruke dette mot enkeltelever. Andre elever kan være alt for åpne om sine egne assosiasjoner og tanker og eksponerer seg selv på en slik måte at det er skadelig for dem selv eller pinlig for andre. Spørsmålet en må stille seg selv da er hvor grensen går mellom den relevante personlige responsen og det altfor private. En samtale om respekt for andres og sitt eget privatliv på forhånd vil muligens kunne hjelpe på dette, i hvert fall hos yngre elever.

Det kan også være en utfordring å få elevene til å snakke om dette temaet, med tanke på at det er et vanskelig tema og det vanligvis er mange elever i et klasserom. Noen elever vil nok kvie seg fra å svare da de synes det er ubehagelig. Møter man på en slik situasjon kan det være en tanke å la elevene snakke i mindre grupper slik at det blir mindre skremmende, og ikke minst lettere å komme med egne refleksjoner. I tillegg vil dette med å snakke gjennom Emma være et viktig punkt. Det å snakke om egne følelser gjennom en fiktiv karakter vil kunne gjøre det lettere å komme med grundige refleksjoner som vil kunne tas med inn i en videre samtale.

Et viktig punkt når det kommer til utfordringer vil være de elevene i klassen som har en bakgrunn med psykisk syke foreldre. Her kommer viktigheten av gode relasjoner mellom lærer og elev inn, og at læreren vet hvor grensen går for elevene. I en slik situasjon vil det kunne være lurt å snakke med elevene det gjelder på forhånd og gjøre de klare og forberedte på boka og samtalen. Dette vil antageligvis gjøre at elevene føler seg tryggere når de går i gang med arbeidet med temaet. Selv om det kan være vanskelig for noen elever å snakke om temaet vil jeg igjen trekke inn poenget med at en litterær samtale om boka vil skape forståelse og oppmerksomhet. Ved at andre viser forståelse for Emma og Mamma i boka kan føre til at de elevene som selv befinner seg i lignende situasjoner føler at de også kan bli forstått. Med andre ord kan man si at utfordringen drifter over til å bli en mulighet for å bygge relasjoner både mellom elever og mellom lærere og elever.

5.0 Oppsummering

Gjennom denne oppgaven ønsket jeg å besvare problemstillingen «*Hvordan kan Håret til Mamma fungere som utgangspunkt for en litterær samtale om psykisk sykdom?*». Ved å ta i bruk teori om blant annet litterære samtaler og analyseverktøy fikk jeg et innblikk i hvordan boka utfordrer leseren til refleksjon og hvordan disse refleksjonene kan brukes i en litterær samtale. Med utgangspunkt i dette har jeg analysert ulike momenter i boka, og sett på hvordan disse kan brukes i en litterær samtale. Jeg har til slutt drøftet bokas muligheter og utfordringer i en litterær samtale.

I analysen så jeg at det finnes mange ulike ting man kan fokusere på i en litterær samtale. Jeg vil konkludere med at det viktigste for å fremme psykisk sykdom i samtalen vil være å snakke om håret som metafor for morens psykiske helse og mannen med raken som hjelper. Dette vil kunne lære elevene mer om psykisk sykdom, og hvordan det kan føles for barnet. Jeg vil også konkludere med noe jeg nevnte underveis, nemlig at det ikke bare er barn som kan ta lærdom av boka. Den appellerer til både voksne og barn, og uansett alder vil man sitte igjen med et inntrykk av boka som man tar med seg videre. Her vil jeg referere tilbake til at boka gir leseren muligheten til å utvikle bedre selvinnsikt og bedre forståelse av samfunnet og menneskene rundt seg gjennom personlige og følelsesmessige tolkninger av boka, noe som kan gjelde både voksne og barn. Barn vil tolke og samtale om boka på bakgrunn av sine egne erfaringer, og som deltakende i samtalen vil man kunne få nye perspektiver både som lærer og elev.

For å oppsummere vil jeg med utgangspunkt i analyse og drøfting, konkludere med at *Håret til Mamma* vil fungere meget bra som et utgangspunkt for en litterær samtale om psykisk sykdom. Den byr på mange muligheter, åpner for refleksjon og tar opp et viktig tema som er viktig å snakke med barn om. Den byr også på utfordringer, men gjennom drøfting av disse utfordringene ser man at disse utfordringene kan skifte om til å bli muligheter. Her er viktigheten av relasjoner mellom menneskene i den litterære samtalen sentral da gode relasjoner vil skape trygghet i situasjonen. Trygghet er en viktig faktor når det kommer til å være åpne om egne refleksjoner. Det er på bakgrunn av dette viktig at man som lærer legger til rette for et trygt læringsmiljø hvor alle får mulighet til å delta, og ingen føler at deres tolkning er feil.

6.0 Referanseliste:

- Andersen, P.T., Mose, G. & Norheim T. (2012). *Litterær analyse. En innføring*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Birkeland, T. & Mjør I. (2015). *Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar*. 3. utgave. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Dahle, G. & Nyhus, S. (2007). *Håret til Mamma*. Oslo: Cappelen
- Henning, Å. (2010) *Litterær forståelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Karsrud, F. (2010). *Muntlig fortelling i norskfaget*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Kröger, C. (2007, 10. desember). Forbilledlig. *Dagbladet*. Hentet fra: <https://www.dagbladet.no/kultur/forbilledlig/66415400>
- Larsen, A.S. (2018). «Fortellende prosa for barn og unge» i Larsen, A.S., Sørensen, I. Og Wicklund, B. (red.) *Norsk 5-10 Litteraturboka*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nikolajeva, M. & Scott, C. (2000). *The Dynamics of Picturebook Communication*. New York
- Rhedin, U. (2013). «Kaos och ordning – att berätta ur barnets perspektiv och våga möta barndomens mörker.» I Rhedin, U., Oscar K & Eriksson, L. (2013). *En fanfar for bilderboken!* Stockholm: Alfabeta Bokförlag
- Utdanningsdirektoratet. (2013). Læreplanen i norsk (NOR1-05). Hentet <https://www.udir.no/kl06/NOR1-05/Hele/Kompetansemaal/kompetansemal-etter-7.-arstrinn>

